

Herinnering aan Clemens Wisse (1935-2022), romanschrijver

Sjaak van der Geest

Clemens Wisse, in onze omgeving bekend als schrijver van historische boerenromans, stierf op 24 april van dit jaar. Ongeveer een jaar geleden maakte hij een gemene val in zijn huis en vanaf dat moment ging zijn gezondheid steeds verder achteruit. In de week voor zijn overlijden verscheen zijn 45^e roman en tijdens de druk bezochte afscheidsreceptie werd de 46^e en allerlaatste aangekondigd. De titel was al bekend en veelzeggend: 'Nieuw geluk na oud verdriet'.

Clemens Wisse verdient te worden herdacht in Alkmadders, het blad van de Stichting Oud Alkemade. Niet omdat hij nauwkeurige beschrijvingen van historische personen, met exacte jaartallen en stambomen heeft geproduceerd, maar omdat hij met zijn romans een verdienstelijke poging heeft gedaan om het verleden van de boerengemeenschappen in onze omgeving te laten herleven. Wie was Clemens Wisse en wat bewoog hem?

Hij was de zoon van Cornelis Wisse en Ludovica Saintfiet. Zijn vader was meubelmaker, zijn moeder was tijdens de Eerste Wereldoorlog op jonge leeftijd vanuit België naar Nederland gekomen. Het gezin telde veertien kinderen, negen meisjes en vijf jongens. Clemens was de jongste van de jongens. Het gezin had het niet breed. Ze woonden aanvankelijk in

Leiderdorp, maar toen ze in 1931 de huur van hun huis niet meer konden betalen verhuisden ze met zeven kinderen naar een leegstaand spoorweghuis dichtbij waar nu de rotonde van de Provincialeweg/Leidseweg is en waar vroeger het spoor liep. Er was geen water en licht en zelfs geen toilet. Daar zouden nogmaals zeven kinderen geboren worden. Clemens was een van hen.

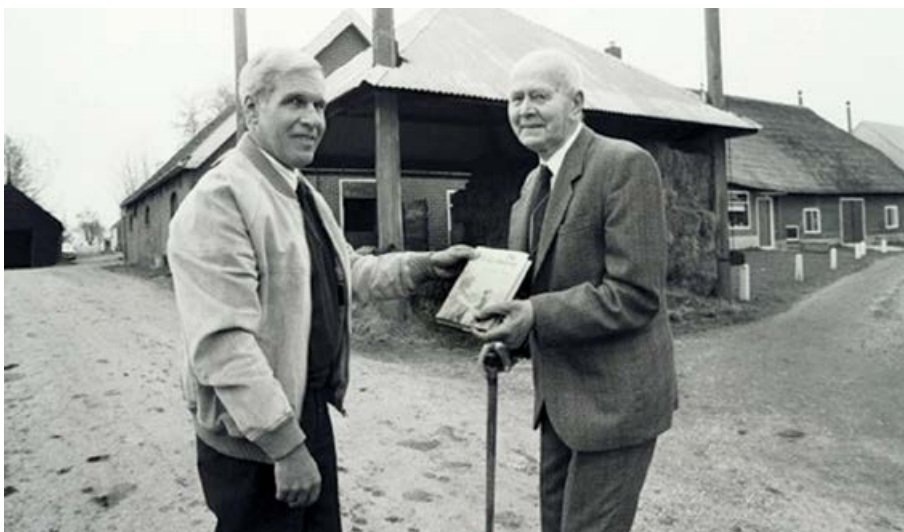
De kinderen woonden ver van het 'centrum' van Oud Ade maar gingen wel naar school en naar de kerk in het streng katholieke dorp, hoewel het gezin niet praktiserend katholiek was. De kinderen bleven in veel opzichten 'anders' dan de dorpskinderen en maakten er nauwelijks vrienden of vriendinnen. Maar Clemens was een uitzondering. Vanaf zijn vroegste jeugd was hij gefascineerd door het boerenleven en was hij dagelijks te vinden bij de boeren in de buurt: Hannes Kaptein (later Fried van Leeuwen), de gebroeders Van der Heden, Piet van der Geest ('Dikke Piet') van de Drie-Ambachtshoeve en Dammes van der Poel. Hij hielp mee met allerlei klussen op de boerderij, zonder daar overigens een cent mee te verdienen. De belevenissen van zijn jeugd zouden vele jaren later de stof voor zijn romans opleveren, maar zelden in herkenbare vorm.

In een gesprek dat ik ongeveer vijf jaar geleden met hem had, vertelde hij enkele staaltjes van onaardige 'boerenhumor' en standsverschil die hij beleefd had en die te pijnlijk waren om op te schrijven. Maar er waren gelukkig ook veel dierbare herinneringen die hij wel met naam en toenaam beschreven heeft, zoals in een artikel in Alkmadders 149 van maart 2020.

In 1951 vertrok het gezin naar Leiden. Clemens was toen zestien. Dat ging als volgt, vertelde hij. Hun huis langs de drukke verkeersweg was een eerstehulp-post. Eens per jaar kwam iemand langs om de materialen van de hulppost aan te vullen. Tijdens een van die bezoeken keek de man om zich heen en zei: "Wat woont u hier toch prachtig!" Moeder Wisse reageerde schamper: "Wilt u ruilen?" "Ja zeker," antwoordde de bezoeker spontaan en aldus geschiedde. Een mooie anekdote, maar geen van de drie zussen die ik sprak kon het verhaal bevestigen.

Clemens verdwijnt gedeeltelijk uit zicht; hij volgt middelbaar onderwijs en bekwaamt zich via cursussen in communicatie en public relations. In 1964 treedt hij in het huwelijk met Gerda Erades en gaat in Alphen wonen en werken. Zij krijgen twee zonen. Hij komt na enige tijd te werken bij Sigma Coatings, een verfbedrijf, waar hij uiteindelijk marketing manager wordt.

Zijn 'boerenjeugd' blijft hij echter met zich mee dragen en in 1991 verschijnt zijn eerste roman 'De Vlierhoeve'. Het verhaal gaat over standsverschil tussen boeren en arbeiders: een boerenzoon valt voor de dochter van een daggelder en trouwt met haar, tot grote ontsteltenis van zijn familie en vrienden. Het is een thema dat in elke volgende roman voorbij komt. Als de auteur zijn eersteling aanbiedt aan Jan van der Poel, dan de oudste inwoner van Oud Ade en boer aan het eind van de Zwarteweg, laat hij zich interviewen door Ellen Verhaar, de lokale correspondent van de Leidse Courant. Hij benadrukt dat negentig procent van het verhaal fictie is, maar als Ellen op enkele opvallende over-

Clemens Wisse presenteert zijn eerste roman *De Vlierhoeve* aan Jan van der Poel, de oudste bewoner van Oud Ade. (*Leidse Courant* 18 maart 1991, foto graaf Wim van Noort)

eenkomsten tussen de roman en mensen, plekken en gebeurtenissen in het dorp wijst, geeft hij toe dat er erg veel herinneringen uit zijn jeugd in verwerkt zijn: de hoofdonderwijzer, de caféhouder, de ijsmeester, de geriefbosjes. Zelfs een verzonnen verhaal blijkt uit eindeloos veel niet-verzonnen beelden en gebeurtenissen te bestaan. “Je kunt je gevoel alleen in een boek tot uitdrukking brengen, als je de dingen zelf beleefd hebt,” zal hij later schrijven.

Het succes van De Vliert doet Wisse besluiten door te gaan met schrijven en in rap tempo volgen nieuwe boerenromans. Het wordt een gewoonte. Zoals vogels elk najaar naar elders vliegen, beklimt de auteur rond oktober de trap naar boven naar zijn werkkamer en begint zijn volgende roman. Hij werkt dan nog steeds bij het verfbedrijf. Pas in 1997 gaat hij met de VUT en in 2000 met pensioen. Hij heeft dan meer tijd en de stroom van romans vloeit verder.

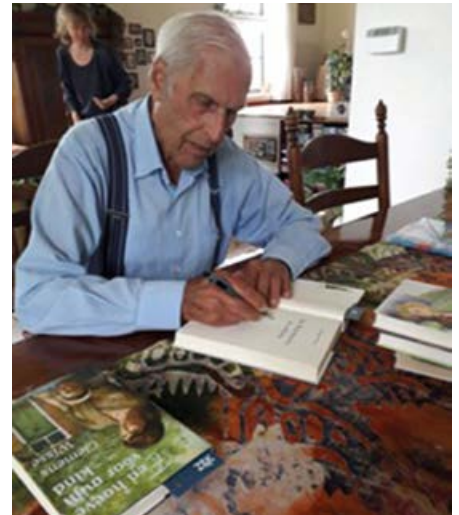
Op zeker moment krijgt hij het gevoel dat hij niets meer heeft toe te voegen aan alle verhalen die hij geschreven heeft, maar de uitgever vraagt hem door te gaan. Hij heeft inmiddels een trouw publiek van lezers die steeds weer uitzien naar het volgende boek. Wisse laat zich overhalen. Nu het laatste boek toch echt gaat verschijnen, tel ik de boeken en de jaren die hij voor het schrijven nodig had; het zijn 46 boeken in 31 jaren.

Tijdens de receptie na zijn overlijden roemt de uitgever zijn discipline en professionaliteit. Zij vertelt dat Clemens Wisse op zijn werkkamer een map met weetjes had liggen, over de seizoenen en wat er dan groeide op het land; over vogels die wel of niet in dat seizoen broedden of in het land waren; over struiken en bomen en wanneer ze bloeiden. Er stonden

ook allerlei keukengebruiken en gewoonten van de boeren en de dorpingen in. In een Alkmadders van 2002 schreef hij een artikel met een opsomming van oude boerderijtermen. Een voorbeeld: “Ik herinner me dat de vader van mijn vriendje die daggelder was bij een van de boeren in de streek wekenlang bezig was met het ‘kleinmaken’ van de staal. Als dat karwei geklaard was, waren de eerste kievieten al aan het nestelen en toog de boer met zijn knecht naar de staal om te gaan ‘karren.’” Dat vraagt om uitleg. Voordat er kunstmest gebruikt werd, maakte men het land vruchtbaar met een mengsel van bagger en mest. Een staal is een grote hoop bagger of mest waarin harde klonten kunnen zitten die problemen veroorzaken bij het ‘slechten’ of eggen van het land. Het kleinmaken van de staal is het stuk maken van die klonten. Daarna werden de bagger en de mest uitgestrooid over het land met een kar (‘gekard’).

In 2021, zeventig jaar na zijn vertrek uit Oud Ade, maakt Clemens in zijn geheugen nog een keer een wandeling door het dorp, van de Drie-Ambachtshoeve tot het eind van de Zwarteweg, en schrijft dat op in drie afleveringen in De Brug, het dorpsblad van Oud Ade. Bij elk huis staat hij even stil en haalt de bewoners voor de geest.

In zijn romans komen naast de boeren en hun knechten alle typen bewoners voor: de boerin en de meid, de baggeraar en de schillenboer, de timmerman en het kaasmeisje, de baker en de dokter, de onderwijzer en de notaris in de stad. De pastoor staat echter boven alles en iedereen. Hij heeft het laatste woord, beslist wat goed en fout is, verzoent en maakt vijanden, regelt huwelijken en biedt troost in ellende. Clemens Wisse beschrijft dat met een knipoog naar de hedendaagse lezer:

Clemens Wisse signeert romans tijdens zijn bezoek aan de auteur van dit In Memoriam (2019).

als in ‘Neeltje van de Wilgenhoeve’ de pastoor een tot armoede vervallen vrouwelijke parochiaan opbeurt en “met zijn weldoervoede postuur voorhoudt dat het lijden hier op aarde gevolgd zal worden door de eeuwige gelukzaligheid in de hemel”, antwoordt zij dat zij nu alvast graag een voorschotje op die gelukzaligheid zou hebben.

Er komt veel verdriet, onrecht en armoede voor in de romans van Clemens Wisse, maar het loopt altijd goed af. Een ‘unhappy ending’ kon hij niet over zijn hart verkrijgen. Soms kwam hij met tranen de trap af omdat het niet goed ging met een personage van het boek dat hij aan het schrijven was. Dat het tenslotte altijd goed kwam met de bewoners van zijn roman is waarschijnlijk het grootste verschil met de werkelijkheid in de eerste helft van de vorige eeuw.

Met dank aan Gerda, Ruud, Jan en Cock Wisse en Monique Boltje (uitgever).

ALLE ROMANS VAN CLEMENS WISSE:

- De Vliert (1991)
- Onheil in de veenstreek (1992)
- Het erfrecht van de scheve (1993)
- Terug naar Lindenhove (1994)
- Boerentrots (1996)
- Boer op Velders' hoeve (1997)
- Zoon van de boer (1997)
- Pasja (1998)
- Hoeve Morgenstond (1999)
- Het oog van de oude boer (2000)
- Boerin op de Beukenhorst (2002)
- Hoeve Morgenstond (2002)
- De Lommerhof (2003)
- Het testament van de boer (2004)
- Onrecht op de Vennehoeve (2004)
- Een veeboer uit Canada (2005)
- Jouw hoeve is mijn thuis (2005)
- De laatste wens van de boerin (2006)
- De legende van de Klaverhoeve (2006)
- Het ongelijk van de boer (2006)
- Een hoeve voor mijn kind (2007)
- Een weeshoeve als erfenis (2007)
- Dan liever boerenknecht (2008)
- De verpande Olmenhoeve (2008)
- De jonge boerin van Madezicht (2009)
- Het dilemma van de boerenzoon (2009)
- Stiefzoon op de Adehoeve (2010)
- Het berouw van een rijke boer (2011)
- Neeltje van de Wilgenhoeve (2012)
- De boer en de barones (2013)
- Het dagboek van de boerin (2014)
- De jonge weduwe van Reggezate (2015)
- Het wasmeisje van Zuiderhove (2015)
- Mooie Maartje van de molen (2016)
- Bloemen voor een boerendochter (2017)
- Hoeve De Dageraad (2017)
- Trees van de Zonnehof (2018)
- Een fortuinlijke boerenknecht (2020)
- Hoeve Westergaarde (2020)
- Het omstreden erfdeel (april 2021)
- Het geslacht Kleinveld (2022)
- Nieuw geluk na oud verdriet (te verschijnen 2022)

